

Orquestres i Llibertat

40 anys
de Plateria

Orquestres i Llibertat

40 anys de Plateria

Museu Etnològic de Barcelona

El Grec 1976 expressa també aquest sentiment i voluntat de canvi, de ruptura. La pancarta que presidia l'escenari ho deia ben clar...:

«acció!... teatre i llibertat...
al servei del poble...»

Des del Saló Diana, ara el moviment arriba fins a Montjuïc.
A punt d'actuar: La Rondalla de la Costa.

El Museu Etnològic de Barcelona produeix exposicions divulgatives itinerants basades en l'estudi i en la recerca del patrimoni etnogràfic dels Països Catalans i en relació amb l'actualitat de les entitats de cultura popular.

Els materials aconseguits en el treball de camp etnogràfic de l'equip professional del Museu es complementen amb les polítiques de proximitat.

La present exposició s'ha basat principalment en els testimonis dels dinou entrevistats i els arxius de Manel Joseph (Orquesta Plateria) i de Toni Palacín (Orquestrina Sardineta, La Bomba, La Clandestina, El Drac, Can Boter).

Comissariat: Enric Miró i Cuberes

Fotos: arxiu Manel Joseph, arxiu Toni Palacín

Textos: Enric Miró i Cuberes

Correcció: Contextuàlia

Disseny: Fons Gràfic

Documentació: Agnès Villamor, Josué Consuegra i Enric Miró

Agraïments: Els entrevistats Joan Albert Amargós, Jordi Batista, Carme Canela, Salvador Escribà, Enric Esteve, Carles Flavià, Josito Genís, Eva Gomariz, Manel Joseph, Nan Mercader, Rafel Moll, Toni Palacín, Eliseo Parra, Tito Rueda, Carles Sala, Jaume Sisa, Juan Soriano; Heribert Massana i Silvia Ferrando (estudi sobre les cercaviles a Catalunya); Jordi Satorra *Tamir*; Biblioteca Nacional de Catalunya; Josep Fornés i l'equip del Museu Etnològic de Barcelona

La Plateria va ser la primera

Ara fa quaranta anys, una orquestra creada expressament per a la nit de Cap d'Any del 1974, a la sala Zeleste de Barcelona, va ser l'inici d'una època, una contestació festiva a la dictadura.

S'organitzaven les primeres festes majors realment populars, els barris bullien... Des del carrer Plateria i la Rambla de Barcelona es va escampar per la ciutat, per tot Catalunya i per la resta de l'Estat. La festa era una expressió dels anhels populars.

Els entrevistats ens diuen: «Allò va ser una explosió, una festa d'alegria i llibertat, entusiasme per tot arreu... El ritme va lligadíssim a la llibertat, a les coses maques... Era una cosa que no s'havia fet mai..., un xoc per als catalanets... L'escenari ballava i feia ballar..., les places eren de la gent...»

Es recreava allò dels avis, allò *camp*, ara en mans de les orquestres de «peluts», que feien omplir els envelats. Aquestes orquestres recollien i alimentaven els sentiments populars. Es reinventaven les cercaviles, el carrer tornava a ser de la gent.

L'Orquestra Plateria va ser la primera, el detonant d'una època. Va ser una expressió del moment social i al mateix temps hi va influir. Al cap d'un temps van néixer un munt d'orquestres de múltiples personalitats però totes reinventaven la festa del ball. Ara fa quaranta anys del naixement de l'Orquestra Plateria i això guia l'exposició. La documentació dels fets i dels moments que presenta aquesta mostra l'hem obtinguda entrevistant diversos testimonis significatius: els mateixos implicats en la creació o el *management* de les orquestres.

La Plateria va motivar que molts **joves inquiets**, músics i festers que vivien a Barcelona o hi estudiaven fessin el pas, creessin la seva pròpia orquestra de ball, la seva pròpia expressió de vitalitat. Volien que allò també passés als seus pobles, a les seves festes majors.

La Floresta, el 1976. Foto: arxiu Manel Joseph.

La vida festiva començava a passar del blanc i negre al color. Als espais habituals —sales, envelats— se n'hi afegien d'altres que Manuel Fraga —ministre de Governació de Franco el 1975— volia seus. El carrer, les places, les grans avingudes, els camps de futbol esdevenien espais cívics on «el divertiment passava per tastar de moltes maneres el cos de la parella, dels balladors, per degustar tota mena de...», ens diuen els testimonis. I la música hi ajudava especialment, com sempre ha passat.

Festival Santarcangelo. Foto: arxiu Manel Joseph.

Orchestra Platería

Tot sopant al bar del costat de la sala Zeleste, al barri del Born de Barcelona, Rafel Moll, un dels seus responsables, va comentar a Jaume Sisa i a Gato Pérez la necessitat de programar un ball de Cap d'Any, alguna cosa original i divertida. Els músics van començar a crear repertori, amb Albert Batista dirigint l'orquestra. L'arquitecte Pere Riera i Juli Soler, del futur restaurant El Bulli, ideaven la posada en escena, **enamorats de la idea** i amb moltes ganes de crear. Naixeran artistes com Ricardo Solfa, Rocky Muntanyola o La Voss del Trópico, altrament coneguts com a Jaume Sisa, Jordi Batista i Jordi Farràs.

Aquella actuació que havia de ser única es va nodrir de músics que fins aleshores militaven en àmbits artístics com la música experimental o el rock laietà, o bé eren enginyers químics amb inquietuds melòdiques. Gato Pérez —el Javier Patricio Pérez del rock argentí—, revolucionador de la rumba catalana, ho va fer tot per aquest **invent ballable**, però aquella nit del 31 de desembre de 1974 no va voler actuar.

Ricardo Solfa.
Foto: arxiu Manel Joseph.

La Voss del Trópico.
Foto: arxiu Manel Joseph.

Gato Pérez.
Foto: José Antonio Sancho.

Rocky Muntanyola.
Foto: arxiu Manel Joseph.

Els anys vuitanta

Una manera de fer música a l'escenari i de fer ballar al carrer i a les places

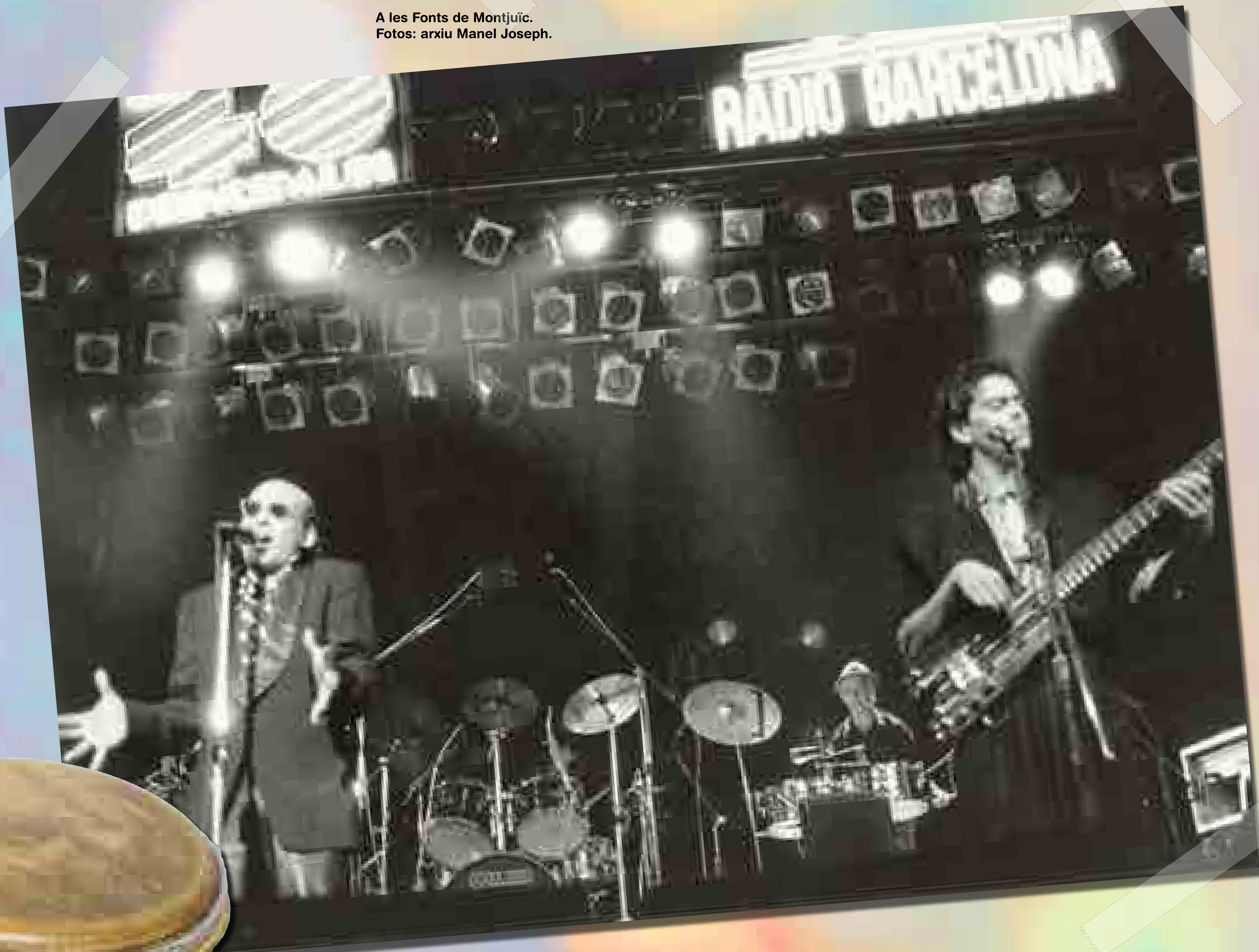
A les Fonts de Montjuïc. Foto: arxiu Manel Joseph.

Durant els anys vuitanta, **l'impuls creatiu** de finals dels setanta es consolida, es professionalitza. Es fa explícita una filosofia en la creació musical: les recreacions de temes i de gèneres musicals han de tenir personalitat i contingut, han de dir alguna cosa. En són un exemple els temes d'**implicació social** de Rubén Blades o de Gato Pérez. S'incorporen també cançons de creació pròpia, que s'afegeixen al repertori juntament amb els temes *camp* —de tota la vida— recreats i transgredits. **Els millors músics** recorren a la *pachanga* com una manera de dignificar i vindicar el patrimoni i l'acció popular. Tot plegat en mans **d'instrumentistes d'alta qualitat**, amb l'aportació rítmica de músics llatinoamericans residents a casa nostra.

A les Fonts de Montjuïc.
Fotos: arxiu Manel Joseph.

En paral·lel, i en ple procés de **recuperació democràtica**, els partits polítics d'esquerra s'interessen per les orquestres de ball, que ja eren famoses, i les incorporen als seus actes, de manera que comparteixen escenaris i espais públics.

Els anys noranta

A la sala Zeleste. Foto: arxiu Manel Joseph.

L'arxiu fotogràfic de Manel Joseph, cantant i líder de l'Orquestra Plateria, està ordenat per anys i per temes. Ara arribem als anys noranta.

Molts dels músics d'aquestes orquestres van quedar fascinats per les cultures musicals del Carib, i les van anar a estudiar *in situ* durant mesos. Tenien clara la idea i l'actitud de treballar la **música de ball des de la màxima qualitat**, estant oberts a qualsevol possibilitat de fusió o creació amb el patrimoni popular de casa nostra.

La màquina de ritme que venia de la **música tropical, entre pasdobles, rumbes, valsos i boleros**, és una de les característiques de l'Orquestra Plateria. La seva diversitat rítmica apareix en nombroses ocasions per televisió i li fa tenir fama de salsera. Les veus que fan costat al cantant a l'escenari també són bones balladores, i alguns dels músics canvien d'instrument segons la cançó, fan coreografies... Tot plegat, **un espectacle molt dinàmic i diferent** de les clàssiques propostes de festa major.

A TV3. Foto: arxiu Manel Joseph.

Orquestres
i Llibertat

Orquestra Plateria

40 anys de bona música i xou

Durant els anys 2000, la Plateria segueix dinàmica i incorpora músics que vénen de **diverses tradicions musicals**. A la base fundacional dels ritmes tropicals i de festa major, ara hi sumen sonoritats africanes. El 2006, al Harlem Jazz Club de Barcelona, coneixen el guitarrista moçambiquès Tchika Fernando, que ve de l'internacional i multicultural Womad; des d'aleshores és *platero* fix. També al Harlem, coneixen Abdeljalil Kodssi i Moulay Sherif —fundadors de Nass Marrakech—, dos músics marroquins de tradició *gnawa* també residents a Barcelona, amb qui estableixen col·laboració, **tot agermanant el Carib i el Mediterrani**.

Emili Baleriola,
Tchika Fernando
i Abdeljalil Kodssi.
Fotos: arxiu
Manel Joseph.

La indumentària:
trenquen clixés
però al mateix
temps es van
creant una
imatge.
Fotos: arxiu
Manel Joseph.

Pep Torres i Manel Joseph, dos membres eterns de la Plateria.
Fotos: arxiu Manel Joseph.

Cercaviles

La inquietud i l'inconformisme que van motivar els músics d'aquestes orquestres de ball van portar també persones del vessant festiu popular a fer el pas creatiu. Músics i altres artistes —fins aquell moment no professionals— **reinventarien la tradició** i es crearien els nous grups de cercavila i d'animació. Persones provinents del món associatiu i del món educatiu varen ser la massa crítica del moviment. Comediants van ser els primers, juntament amb els músics de la Companyia Elèctrica Dharma.

Molts balls d'aquestes noves festes majors començaven amb cercaviles que després de fer la volta al poble o al barri acabaven a la pista de ball, fos un carrer, una plaça o un envelat. El Drac, Pam i Pipa, El Setrill, Artristes, La Simforosa, Can Boter, La Fura..., n'eren alguns. En altres casos eren els mateixos músics de les orquestres de ball els que encapçalaven la cercavila, com en el cas de l'Orquestrina Galana, l'Orquestrina Sardineta, La Murga...

Igual que va passar amb les orquestres, aquests grups de cercavila **van reinventar l'orquestració, els ritmes, la indumentària tradicional i les formes de fer festa al carrer**. També transgredien espais i maneres de fer.

Comediants.

El Drac.

Pam i Pipa.

Combocooperativa.

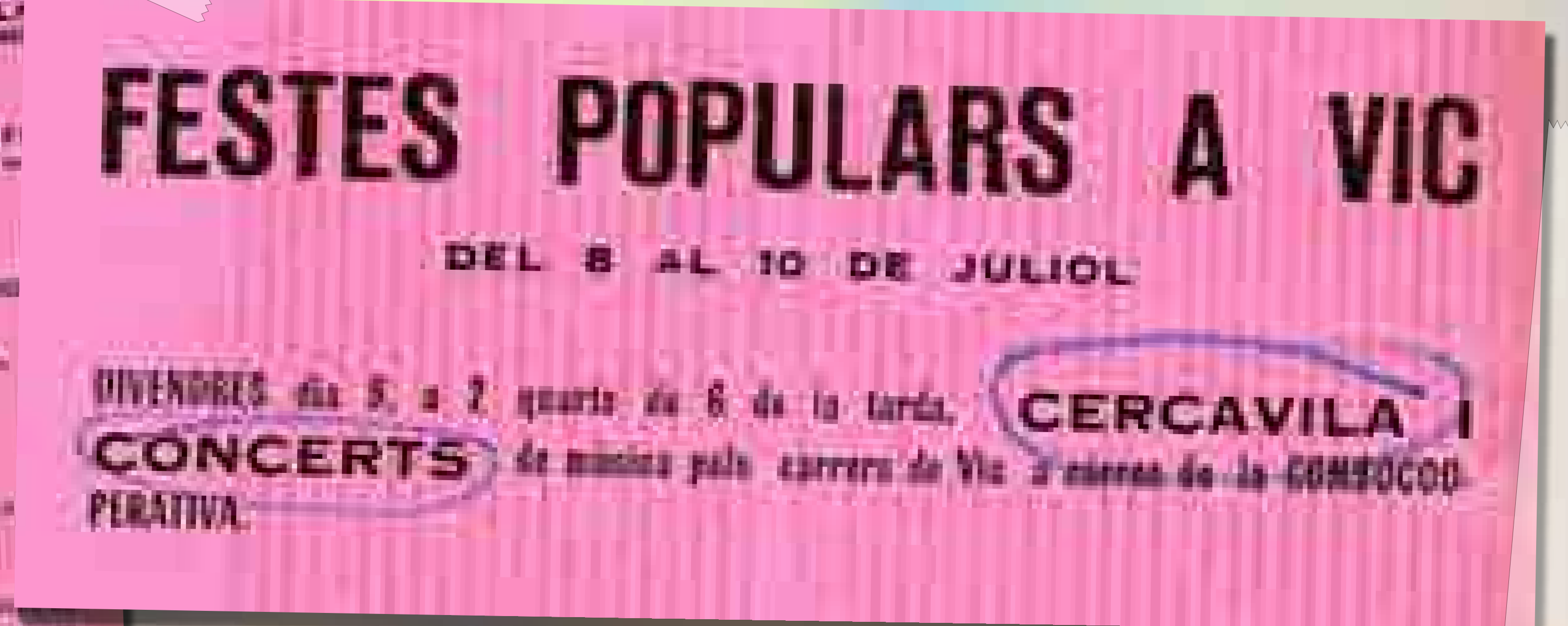
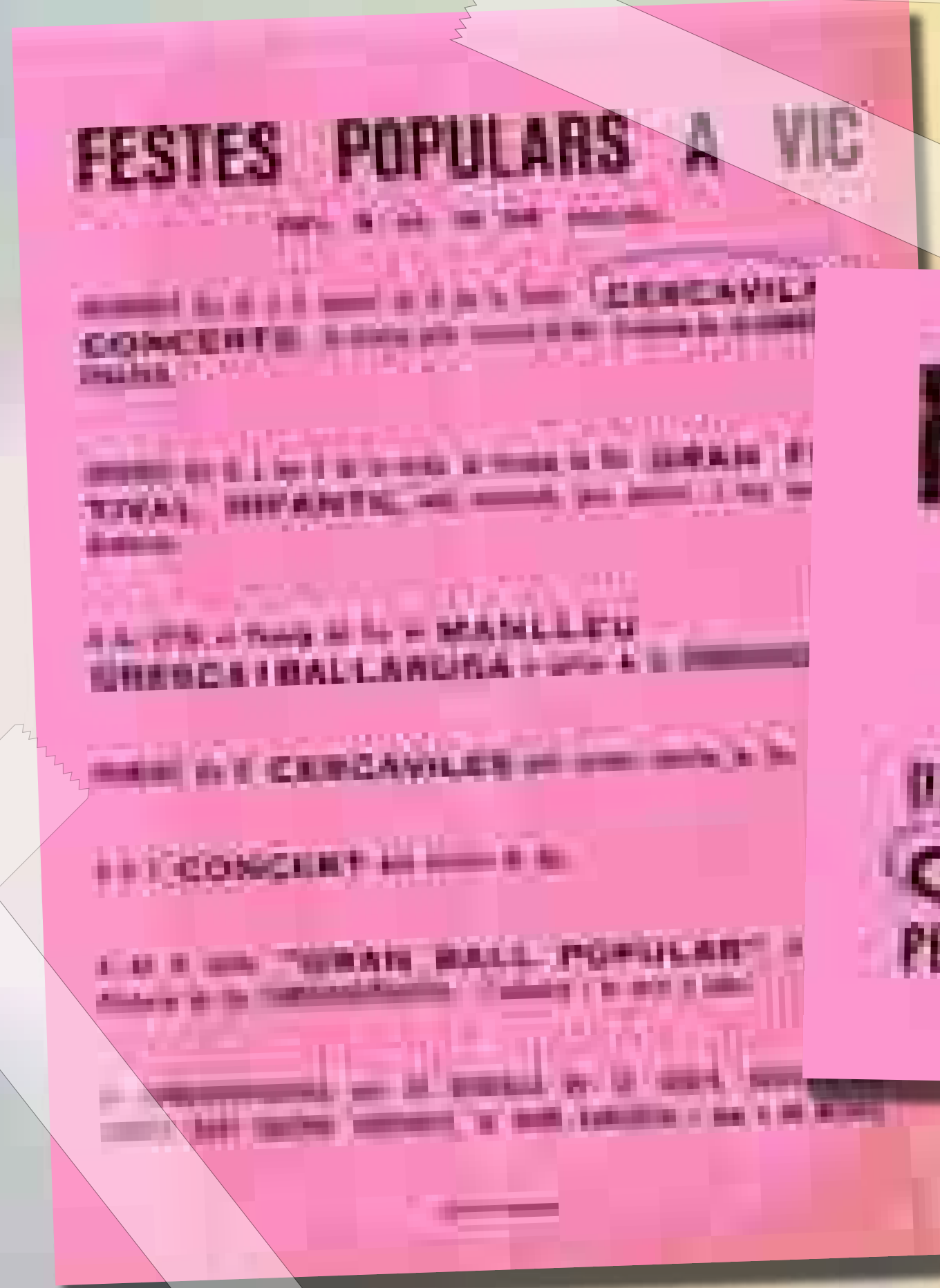
Artristes.

La Murga.

Orquestrina Galana.

Planxet i Sia.

La Fura dels Baus.

Can Boter.

El Setrill.

Escudella Barrejada.

Cumatrembumsa.

Orquestres i Llibertat

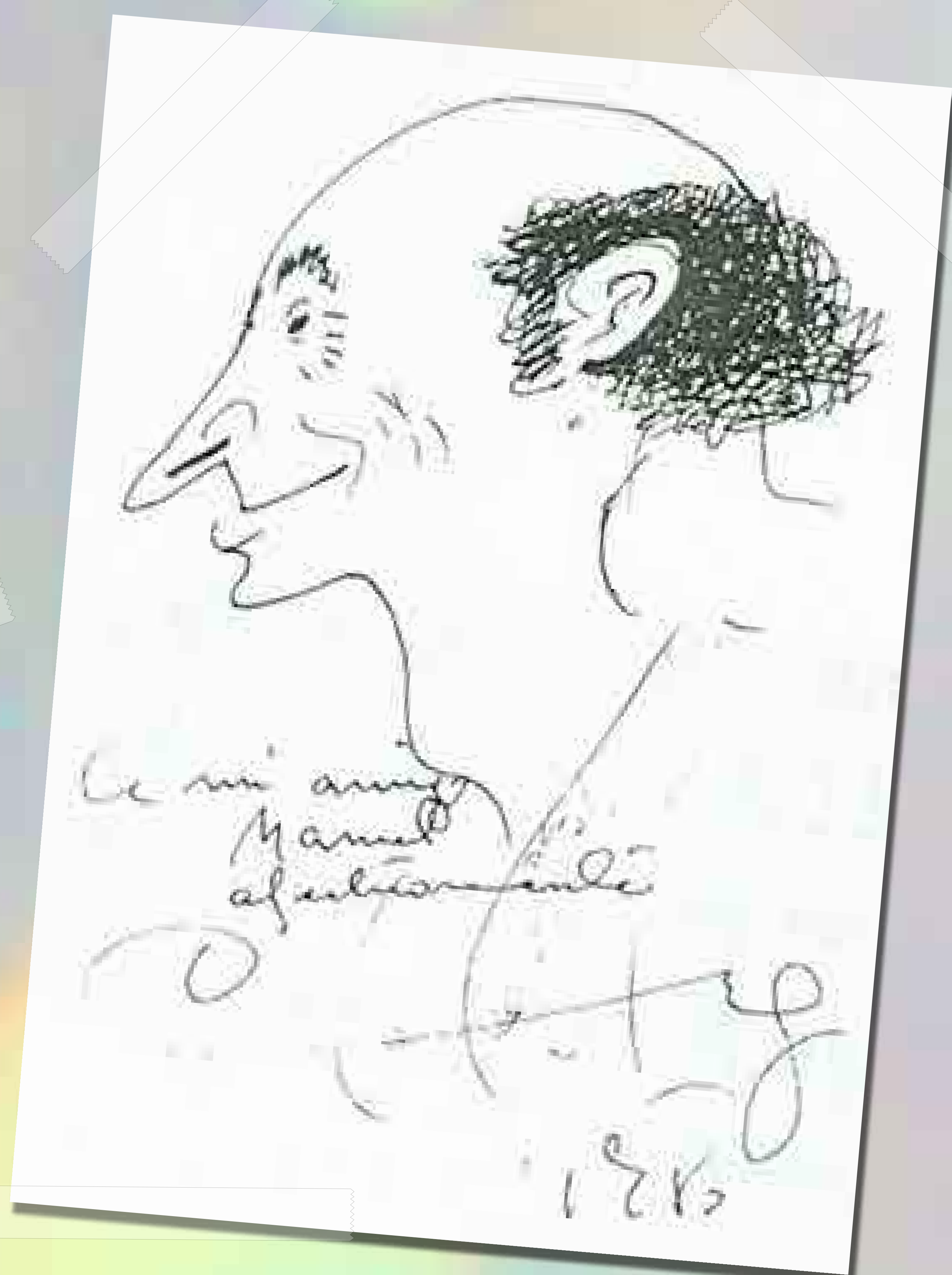

Altres arts

Max.

L'efervescència d'aquests anys setanta i vuitanta es manifestava en diversos camps artísticosocials. Les inquietuds musicals i de festa d'aquests músics van trobar **múltiples aliats i complicitats** en persones d'altres àmbits, com ara l'arquitecte Pere Riera, el gastrònom Juli Soler, l'il·lustrador i novel·lista gràfic Max o bé Ocaña, l'artista múltiple, del qual el Museu Etnològic de Barcelona exposa l'*Angelito negro* (1977). La vitalitat d'aquests músics de ball **motivava altres artistes**, com ara Xavier Cugat, que va dedicar una de les seves caricatures a Manel Joseph, cantant i líder de l'Orquestra Plateria.

Xavier Cugat.

Un exemple d'aquests efectes col·laterals és Ocaña. Era habitual veure'l aparèixer als concerts, per exemple, a les Jornades Llibertàries al Parc Güell, dalt de l'escenari o a baix entre el públic, en **performances poc ortodoxes**. Expressava el seu ideari i la seva cosmogonia pintant, esculpint en paper, cantant, fent poesia..., com a l'exposició a l'Antic Hospital de la Santa Creu de Barcelona, amanida amb músics de cercavila, el 1977.

Angelito negro, d'Ocaña.
Museu Etnològic de Barcelona.

Ocaña a l'escenari.

Arts al carrer

Orquestres i Llibertat

Orquestres...

La Combocooperativa, una agrupació musical autogestionada del carrer dels Tallers de Barcelona, fent un concert al carrer a Vic, el 1976, i una cercavila amb les escoles de la ciutat i el grup El Drac. Eren músics que de la Combo passarien a participar a l'Orquestra Mirasol, a La Rondalla de la Costa, a l'Orquestra Plateria, a l'Orquestrina Sardineta, a Pernil Latino...

Durant els primers anys d'aquest **fenomen musical i social**, a partir d'aquell 1975, tot anava molt de pressa. Es van crear grups, els músics col·laboraven amb una orquestra i amb una altra, marxaven d'una per crear-ne una altra... Segurament és una mostra de la vitalitat del moment.

L'aparició de la l'Orquestra Plateria va provocar la creació de formacions musicals **també fora de Catalunya**, com ara l'Orquestrina d'Algaida, a Mallorca, i Josito y la Salsa Guay, a València; aquesta última, molt relacionada amb Pernil Latino.

L'Orquestra del Maestro Bellido, el 1976, una de les habituals en el reivindicatiu Saló Diana de Barcelona. El nom *Maestro Bellido* el proposà en Jaume Sisa en una actuació en directe. Orquestra de ball de músics provinents de la innovadora i experimental Música Urbana...

La Rondalla de la Costa, al Grec del 1978, en una actuació relacionada amb l'Assemblea d'Actors i Directors, en el marc de la reivindicació de «teatre i llibertat, temporada popular», com diu la pancarta de proclama de l'escenari. La Rondalla basava el repertori en músiques d'arrel de diverses contrades dels Països Catalans, recreades des dels supòsits socioculturals d'aquell moment tan creatiu i amb tocs de ritme tropical.

L'Orquestrina Sardineta, el 1977, nodrida amb músics de MI Generación, 65 Cordes i La Rondalla de la Costa. Les músiques tradicionals són recreades amb una important presència de la cultura rítmica caribenya. Les cançons de la Sardineta e xpressen un clar compromís amb la crítica social des del patrimoni festiu.

La Salseta del Poble Sec, el 1977. De trio politíctic tropical va arribar a gran orquestra de ball, fins avui. La primera actuació, a la Festa Major del seu barri, el Poble-sec de Barcelona, va ser una barreja de reivindicació política i de festa tropical i salsera. Va incorporar i normalitzar el rock a la festa major, als balls d'envelat, per a alegria d'uns i esglai d'altres.

Pernil Latino, el 1979, a la televisió. *Marta la Reina*, una gran cumbia, els va fer famosos. Recorden especialment les gires per tot l'Estat. Durant prop de dos anys van ser acompanyants de Gato Pérez, a qui descriuen «com un dels grans». «Recordo especialment la recuperació de la festa, tocant al carrer, com a Castelló...», ens diu Antonio Prió.

L'Orquestrina Galana, el 1979, formada per músics que venien de la Còbia Cotó Fluix, d'Els Setze Jutges... Van ajudar a recuperar tots els espais possibles —i alguns impensables— per a fer festa, per a ballar. Aquí, fent un ball en els cursos d'estiu per a educadors. També feien grans cercaviles.

Orquestres i Llibertat i més orquestres

A partir del 1979-1980 aparegué una altra fornada de bones orquestres. **La societat estava molt viva**, el públic també tocava moltes tecles. Anàvem dels concerts d'**Ovidi Montllor** als balls de La Rondalla de la Costa o de l'Orquestrina Galana; els músics de La Salseta del Poble Sec ballaven com a públic de la Plateria, d'altres organitzàvem cercaviles i no ens perdiem cap actuació de l'Orquestrina Sardineta o de l'Orchestra del Maestro Bellido al **Saló Diana** de Barcelona, gestionat per la reivindicativa Assembla d'Actors i Directors.

Una presència remarcable en aquest moviment d'arrel barcelonina va ser la dels músics del País Valencià, sobretot en la secció de vent i en les veus, i també amb algun percussionista i algun pianista. Provenents de la música popular i de banda, en què són mestres, es van afegir a l'**onada tropical** de Barcelona.

L'Orquestra Encantada, el 1980. Una gran trajectòria des de la qual reivindiquen la pachanga com a forma de participació festiva i ballable, de felicitat instantània i compartida. Això sí: amb els millors músics i la màxima qualitat.

La Sonora Catalana. Feien salsa a la catalana, en les lletres, en l'orquestració. Incorporaven un vessant innovador per a fer un pas més...

Caramba. En el seu disc mostren la inquietud per a seguir recreant el gènere ballable *salsero* interpretat en clau barcelonina. Afegien tocs de funky i de tradicions musicals nord-africanes sobre una molt important secció de veus i de percussió. Van compondre el tema d'estiu de TV3 el 1992.

Spessa Salsa, el 1980, amb músics molt joves que van passar a col·laborar amb altres grans formacions com l'Orquestra Plateria, Caramba... Van actuar al Carnaval de l'hotel Ritz el 1981. Actualment el nom és L'Spessa.

La Murga, el 1980, creada amb músics de Coses, El Tall, l'Armònica Brava. Tenien un repertori d'arrel tradicional interpretat des de l'enamorament cap a cultures rítmiques molt variades, des del Carib fins a la Mediterrània.

Huapachà Combo, de Terrassa, el 1980, que també va passar de ser un trio polittropical, com La Salseta del Poble Sec, a ser un trio «amb accent argenti» que va esdevenir una gran orquestra carregada de bon humor.

Josito y la Salsa Guay, de València, als anys noranta. Josito Genís i altres companys feien estades a Barcelona i després escampaven les influències per València, a través de la creació de la seva pròpia orquestra, que tenia una gran amistat amb Pernil Latino i els altres músics valencians que vivien a Barcelona. Ara compleixen 30 anys.

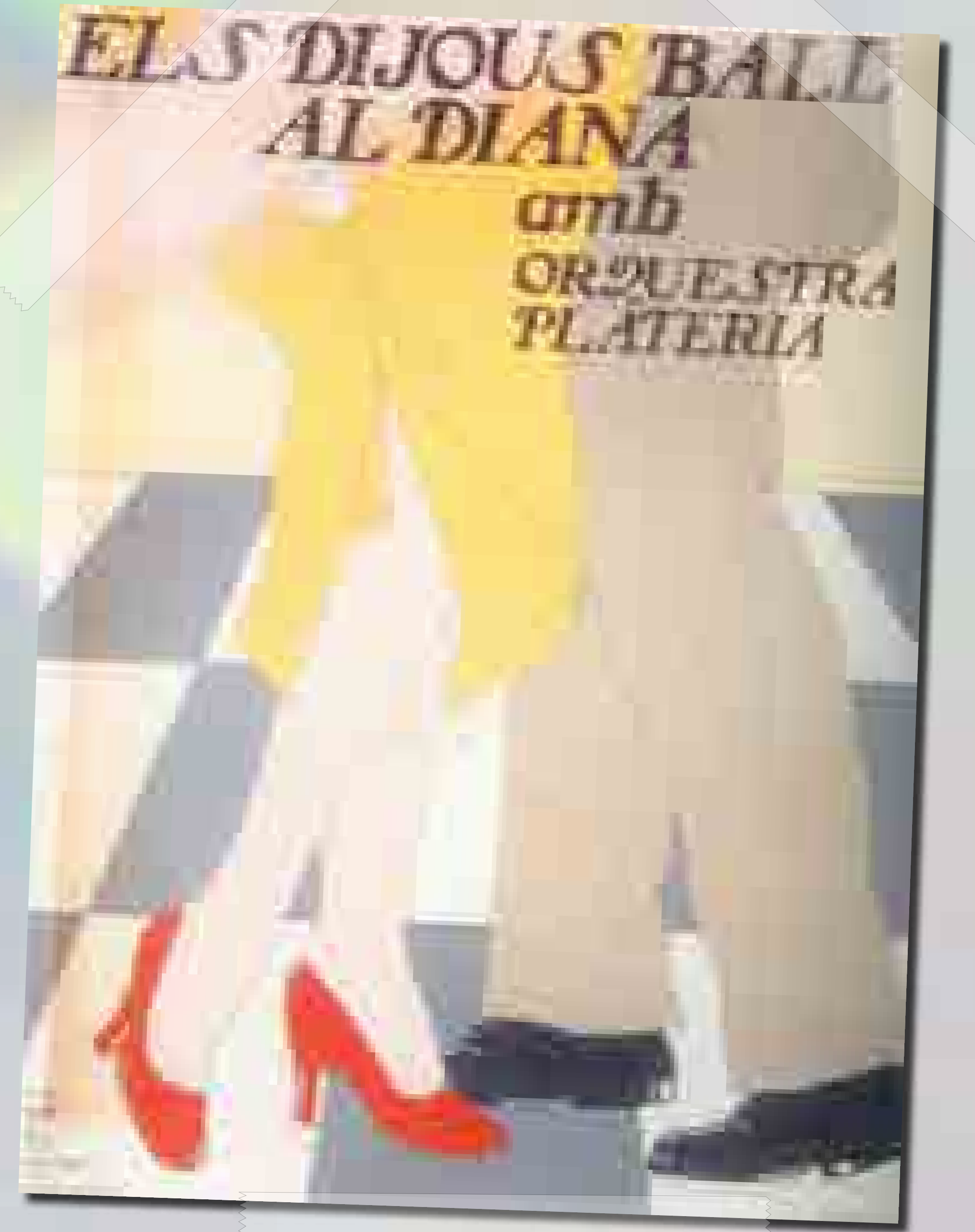

Orquestres i Llibertat

El grafisme

En aquest moviment «orquestral» naixien i es recreaven músics i músiques, orquestres, cercaviles, arts afins... i el **grafisme**. La informació tenia un importantíssim mitjà de **difusió i comunicació en els cartells**. Les parets de carrers i places, els bars i els passadissos de facultat i els locals socials de barri eren punts d'informació ciutadana **molt eficaços**. També decoraven molts dormitoris i menjadors. Els diversos estils de cartell recollien les diferents sensibilitats nostàlgiques, innovadores, tropicals, de compromís ideològic, implicació... Molts dels autors, amb el temps i la bona feina, s'han consagrat. La comunicació gràfica va tenir un **paper rellevant** al llarg del procés.

AL SERVEI DEL POBLE